

Ίδρυση της Μεγίστης Λαύρας· Συνέπειες για τον αθωνικό μοναχισμό (Κώστας Παπαγεωργίου, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής Α.Π.Θ - Δικηγόρος)

[/ Πεμπτούσια](#)

Η εξέλιξη αυτή καθίσταται ερμηνευτικά εναργέστερη αν παρακολουθήσουμε τους ιστορικούς λόγους που οδήγησαν στην άνοδο της εξουσίας των Ηγουμένων του Αγίου Όρους.

Ειδικότερα, το έτος 963 – και ενώ μέχρι τότε οι αγιορείτες μοναχοί ζούσαν κατά κανόνα έναν ησυχαστικό ερημητικό βίο, απομονωμένοι μεταξύ τους στα δάση του Αθωνα – ιδρύεται και ανεγείρεται το γιγαντιαίο μοναστηριακό συγκρότημα της Λαύρας από τον δυναμικό και ρηξικέλευθο μοναχό Αθανάσιο τον Τραπεζούντιο ή Αθωνίτη, μετά από γενναία οικονομική χορηγία του προστάτη του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά.

Το γεγονός αυτό επέφερε βαθιά τομή στον αθωνικό μοναχισμό, αλλάζοντας δραματικά όχι μόνον την οργάνωση αλλά και τη γενικότερη ασκητική φιλοσοφία του. Σημειώνεται ότι ο ίδιος αυτοκράτορας εξέδωσε, λίγο μετά την ανάρρησή του στο θρόνο, Νεαρά με περιεχόμενο κανονιστικό ως προς το μοναχισμό, στην οποία ουδεμία αναφορά υπάρχει σε επίσκοπο ή πατριάρχη, ως εκκλησιαστική αρχή του Αγίου Όρους.

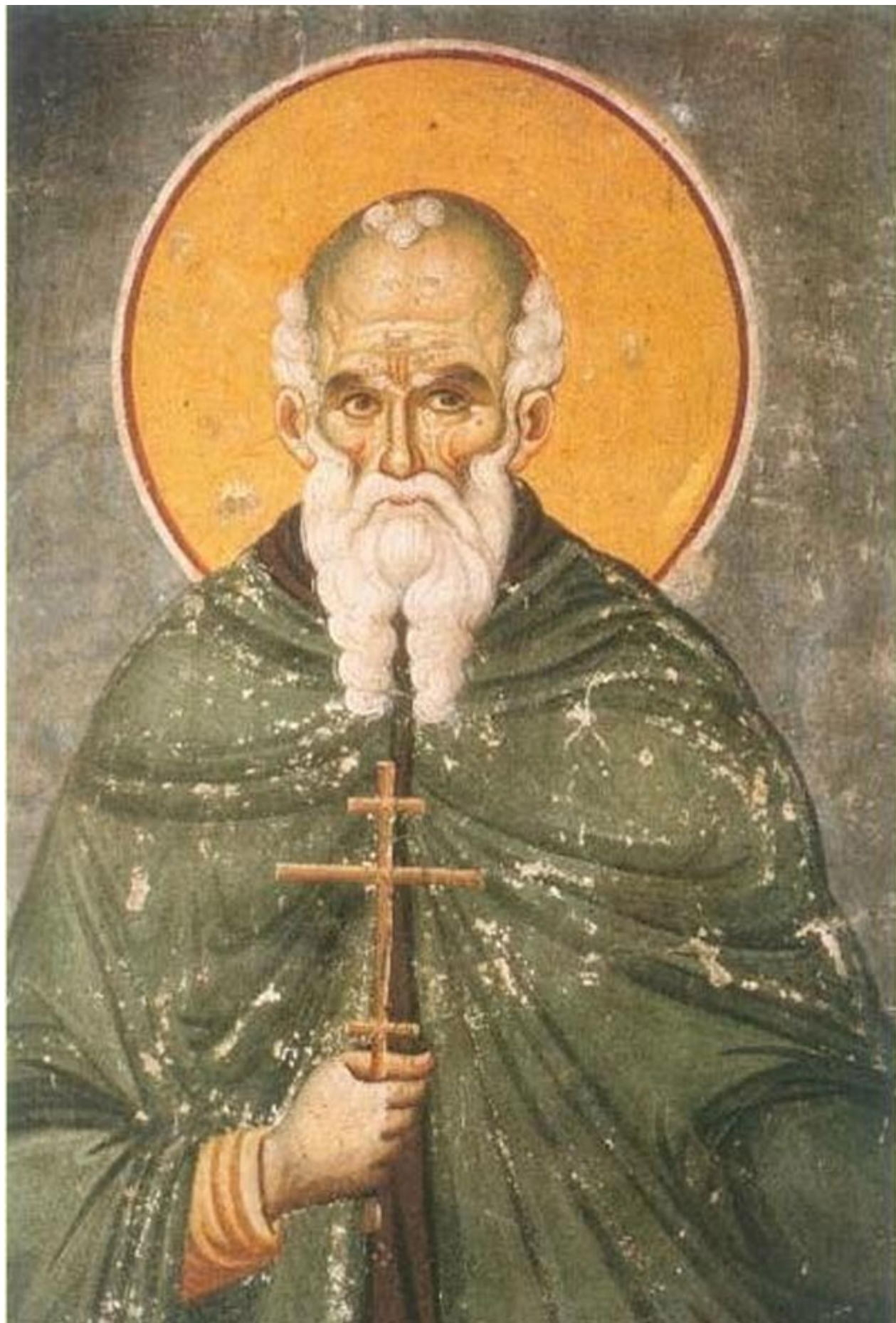

Με τη Μονή της Λαύρας είναι λοιπόν η πρώτη φορά που ιδρύεται στον Αθω ένα μεγάλο κοινόβιο, με συγκεντρωτικό εσωτερικό καθεστώς λειτουργίας. Κτίτωρ της μονής είναι ο ίδιος ο αυτοκράτορας, με χρυσόβουλλο του οποίου (έτους 964) η Λαύρα χαρακτηρίζεται «βασιλική» μονή, ιδιότητα που την καθιστά εσαεί «ελευθέραν», «αυτοδέσποτον» και «αυτεξουσίαν», επιτρέποντας μόνον στον αυτοκράτορα να επεμβαίνει στα εσωτερικά της. Γίνεται δηλαδή η Λαύρα ένα ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο, υπό την αυτοκρατορική προστασία. Τη διοίκηση της Μονής ασκεί αποκλειστικά ο ηγούμενος, ο οποίος πριν πεθάνει ορίζει το διάδοχό του, συνεπικουρούμενος από συμβούλιο μοναχών (ηγουμενοσυμβούλιο). Με επόμενα αυτοκρατορικά χρυσόβουλλα, δωρίθηκαν στη Λαύρα αξιόλογα περιουσιακά στοιχεία, αυξάνοντας σημαντικά την αυτοδυναμία της αλλά και τη γενικότερη επιρροή της στα κοινά του Αθω.

Ο χαρακτήρας του νέου αυτού τύπου μοναστηριακού ιδρύματος θα αποτελέσει και το πρότυπο των μονών που θα ιδρυθούν σύντομα στον Αθω. Έτσι, αρχίζει να εμφανίζεται στον Αθω ένα καινοφανές για τα τοπικά μοναστικά ήθη γεγονός: η ισχυρή εξουσία των ηγουμένων των αγιορειτικών μονών, εξουσία που εδράζεται στην ανεπτυγμένη και ανεξάρτητη οικονομία κάθε μοναστηριού, όπως η πρακτική αυτή εγκαινιάστηκε από τον Αθανάσιο Αθωνίτη. Τα μεγάλα μοναστηριακά συγκροτήματα πλαισιώνονται από εκτεταμένη έγγεια ιδιοκτησία, που προέκυψε από εκχερσώσεις και καλλιέργειες γαιών μέσα στον Αθω. Παράλληλα, αναπτύσσεται η μοναστηριακή γεωργία με νέες τεχνικές ή με χρήση ζώων, κάτι που ήταν άγνωστο μέχρι τότε στο Αγιο Όρος, με την κατασκευή συστημάτων υδρεύσεως και με τη χρήση της τεχνολογίας των υδρόμυλων. Πλοία

κατασκευάζονται ή αγοράζονται, αποθήκες κτίζονται για τα εμπορεύματα καθώς και οικήματα για την παραμονή των ναυτών.

Η εσωτερική τάξη, διοίκηση και οργάνωση της Λαύρας ρυθμιζόταν από τρία κανονιστικά κείμενα, που συνέταξε ο Αθανάσιος χωρίς μνεία αναφοράς σε οποιαδήποτε εκκλησιαστική αρχή, καθιστώντας πλήρως αυτοδιοίκητη τη Μονή: επρόκειτο για το Τυπικόν (εσωτερικό κανονισμό) της Λαύρας, την Διατύπωσιν και την Υποτύπωσιν. Τα κείμενα αυτά λειτούργησαν στο εξής ως σταθερά κανονιστικά πρότυπα και για τις άλλες αθωνικές μονές, επηρεάζοντας καθοριστικά τη διαμόρφωση της όλης κοινοβιακής τους οργάνωσης πάνω σε αυτοδιοικητικά πρότυπα.

Υπογραμμίζεται ωστόσο ότι το τυπικό της Λαύρας είχε δεχθεί σε καταλυτικό βαθμό την επιρροή της οργάνωσης της Μονής Στουδίου της Κωνσταντινούπολης, που ήταν επίσης αυτοδιοίκητη, ακολουθώντας την αρχαία εθιμική κανονιστική παράδοση των μεγαλύτερων μοναστικών κέντρων της Ανατολής (Αίγυπτος, Παλαιστίνη, όρος Λάτρος Μικράς Ασίας και όρος Όλυμπος Βιθυνίας).

Έτσι, λοιπόν, η εσωτερική συγκρότηση της Λαύρας ως κοινοβίου με συγκεντρωτική, γύρω από το πρόσωπο και τις εξουσίες του ηγουμένου, δομή και διάρθρωση, λειτούργησε έκτοτε ως πρότυπο για την ανάλογη διοργάνωση πολλών άλλων μονών της αθωνικής χερσ

Η προσωπικότητα άλλωστε του Αθανασίου Αθωνίτη - ανθρώπου με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, αριστοκρατική καταγωγή αλλά και άμεση, προσωπική επιρροή στον αυτοκράτορα - οδήγησε τον αθωνικό μοναχισμό σε μία νέα εποχή, με κύρια πλέον χαρακτηριστικά την έξοδο των αθωνιτών από την προηγούμενη απομόνωση και αφάνεια, την ανάδειξη των μονών τους σε πολυάνθρωπες μοναστικές κοινότητες με οικονομική ισχύ, καθώς και την έκτοτε καθιέρωση μίας ευθείας επικοινωνίας των αγιορειτών με την εκάστοτε κεντρική πολιτική εξουσία.

Ο άμεσος αυτός διάυλος αναφοράς κατέστη, συν τω χρόνω, ένα πάγιο στοιχείο της πολιτικής των αγιορειτών, η ειδική χρησιμότητα του οποίου αποδείχτηκε με την ικανοποίηση διαφόρων αιτημάτων τους και την παροχή σειράς διοικητικών,

οικονομικών-φορολογικών και άλλων προνομίων.

Έτσι, στο πλαίσιο της εκκλησιαστικής αυτοδιοικήσεώς τους, οι Αθωνίτες δεν απευθύνονταν για την επίλυση ακόμη και των ενδο-εκκλησιαστικών τους ζητημάτων σε εκκλησιαστικές αρχές αλλά τον ίδιο τον αυτοκράτορα. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε μία τέτοια σοβαρή διένεξη οι αγιορείτες προσέφυγαν κατά του Αθανασίου Αθωνίτη, όχι στον πλησιέστερο μητροπολίτη Ιερισσού, ούτε καν στον Πατριάρχη, αλλά στον αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή (969-976), ζητώντας την επέμβασή του.

Η διαμάχη λύθηκε μετά από Σύναξη που συγκάλεσε στις Καρυές ο εκπρόσωπος του Τσιμισκή, καταλήγοντας στη σύνταξη του περίφημου 'Τράγου', του πρώτου κανονιστικού τυπικού με ισχύ σε όλο τον Αθω. Το κείμενο αυτό, διαρθρωμένο σε 28 άρθρα, αφού υπογράφηκε από τον Πρώτο και ένα μεγάλο αριθμό αθωνιτών μελών της Συνάξεων των Ηγουμένων, επικυρώθηκε ακολούθως το έτος 972 με χρυσόβουλλο λόγο του Ιωάννη Τσιμισκή.

Το πρωτότυπο του Τράγου - ονομασία που προσέλαβε το έγγραφο από τη δερμάτινη περγαμηνή επάνω στην οποία ήταν γραμμένο - φυλάσσεται σήμερα στα Αρχεία της Ι. Κοινότητας, και θεωρείται το αρχαιότερο σωζόμενο έγγραφο με την ιδιόχειρη αυτοκρατορική υπογραφή.

Διευκρινίζεται ότι ως 'Τυπικό', εννοούμε εδώ κάθε γραπτό κείμενο με κανονιστικό περιεχόμενο και σκοπό, που διαγράφει τις γενικές ή ειδικές αρχές οργάνωσης και διοίκησης είτε της αθωνικής μοναστικής πολιτείας συνολικά είτε ενός συγκεκριμένου μοναστικού καθιδρύματος.

(Συνεχίζεται)